

Studia Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 39 (2026)
ISSN 2028-2677, s. 11-30
DOI: 10.37055/sbn/224746

Instytut Bezpieczeństwa
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

National Security Studies
Volume 39 (2026)
ISSN 2028-2677, pp. 11-30
DOI: 10.37055/sbn/224746

Institute of Security
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

OPTYMALNE WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU I MOŻLIWOŚCI WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ ELEMENTEM WZMACNIAJĄCYM MECHANIZM ODSTRASZANIA I OBRONY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

OPTIMAL USE OF THE POTENTIAL AND CAPABILITIES OF THE TERRITORIAL DEFENCE FORCES AS AN ELEMENT STRENGTHENING THE DETERRENCE AND DEFENCE MECHANISM OF THE REPUBLIC OF POLAND

Janusz LEŻON

3. Podkarpacka Brygada Obrony Terytorialnej, Polska
ORCID: 0009-0004-8911-0616

Abstrakt. Jednym z priorytetów państwa polskiego jest wzmocnienie zdolności Sił Zbrojnych RP do odstraszenia i obrony przed zagrożeniami dla bezpieczeństwa państwa oraz w ramach kolektywnej obrony NATO. Wynika to ze Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 roku. Dokument ten określa zadania w zakresie wzmocnienia zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do odstraszenia i obrony przed zagrożeniami bezpieczeństwa, odnosząc się między innymi wprost do zadań Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT) w tym zakresie, poprzez tworzenie warunków do rozbudowy powszechnej gotowości obronnej na całym terytorium kraju. W świetle powyższego, określono problem badawczy zawierający się w pytaniu: Jaką rolę odgrywają Wojska Obrony Terytorialnej w procesie odstraszenia i obrony? Badania pozwoliły na wskazanie istotnych elementów składowych odstraszenia i obrony oraz zadań realizowanych przez WOT wpisujących się w ten obszar. Najistotniejsze z nich to wzmocnienie potencjału sił zbrojnych RP, wkład w proces budowania rezerw osobowych na potrzeby obronności kraju oraz przygotowanie do walki w terenie czasowo zajęтым przez przeciwnika, a także na terenach okupowanych. Podkreślenia wymaga terytorialny charakter formacji oraz wpływające z niego możliwości optymalnego wykorzystania WOT w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa. Zaproponowano również pewne rozwiązania, które znacznie poszerzą dotychczasowe możliwości i zdolności formacji, w szczególności dotyczące modyfikacji struktur etatowych w rozróżnieniu na czas P i W opierające się na terytorialnych organach dowodzenia. Niniejszy artykuł ma charakter analityczno-problemowy i opiera się na jakościowym podejściu badawczym. Przegląd, analiza i krytyka treści obejmowała publikacje recenzowane, obowiązujące akty prawne oraz

inne dokumenty. Analiza ta została wsparta elementami studium przypadku, odnoszącego się do realizacji niektórych zadań będących elementem odstraszania i obrony.

Abstract. One of the priorities of the Polish state is to strengthen the capabilities of the Polish Armed Forces to deter and defend against threats to national security and as part of NATO's collective defence. This is due to the 2020 National Security Strategy of the Republic of Poland. This document defines the tasks in the field of strengthening the operational capabilities of the Armed Forces of the Republic of Poland to deter and defend against security threats, referring, inter alia, directly to the tasks of the Territorial Defence Forces (WOT) in this area, by creating conditions for the development of general defence readiness throughout the territory of the country. In the light of the above, the research problem contained in the question: What role do the Territorial Defence Forces play in the process of deterrence and defence has been determined? The research made it possible to identify the essential components of deterrence and defence, as well as the tasks carried out by the Territorial Defence Forces in this area. The most important of them are the strengthening of the potential of the Polish Armed Forces, contribution to the process of building personnel reserves for the needs of national defence and preparation for combat in the area temporarily occupied by the enemy, as well as in the occupied territories. It is worth emphasizing the territorial nature of the formation and the resulting opportunities for the optimal use of the Territorial Defence Forces in shaping the security environment. A number of solutions have also been proposed that will significantly expand the existing possibilities and capacities of formation, in particular, concerning the modification of full-time structures in the distinction between P and W time, based on territorial command bodies. This article is analytical and problematic and is based on a qualitative research approach. The review, analysis and criticism of the content included peer-reviewed publications, applicable legal acts and other documents. This analysis was supported by elements of a case study relating to the implementation of some of the tasks that are part of deterrence and defence.

Słowa kluczowe: odstraszanie, obrona, Wojska Obrony Terytorialnej, odporność społeczna, ochrona ludności.
Keywords: deterrence, defence, Territorial Defence Forces, social resilience, Civil protection.

Wprowadzenie

W ostatnich latach bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej znalazło się w centrum uwagi decydentów oraz opinii publicznej (Kowalik 2024, s. 9). Dynamicznie zmieniające się środowisko bezpieczeństwa krajów przyfrontowych NATO, wzrost napięć w przestrzeni międzynarodowej, a zwłaszcza agresywne działania Federacji Rosyjskiej w regionie, wymuszają rewizję dotychczasowych koncepcji odstraszania i obrony (Waszczykowski²⁰²⁴, s. 127). Polska jako państwo stoi wobec konieczności nie tylko zwiększenia potencjału militarnego, lecz także budowy odporności wewnętrznej i zdolności do prowadzenia długotrwałej obrony (Kleinowski 2024, s. 154). W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera rola Wojsk Obrony Terytorialnej, których misją jest nie tylko walka ale również ochrona ludności. Należy mieć na uwadze, że współczesne odstraszanie nie ogranicza się wyłącznie do potencjału militarnego. Coraz większe znaczenie zyskuje wymiar psychologiczny, informacyjny i społeczny, które łącznie budują wiarygodność i zdolność obronną państwa.

Przysłowie łacińskie *Si vis pacem, para bellum* (dosł. „Jeśli chcesz pokoju, przygotuj się do wojny”) będące sparafrazowanym zdaniem z prologu do dzieła „O sztuce wojennej” Wegecjusza, jest w zasadzie punktem wyjścia do strategicznego myślenia o bezpieczeństwie, którego nieodzownym elementem jest odstraszanie.

W ostatnich dekadach wyodrębnić można kilka kluczowych momentów mających bezpośredni wpływ na postrzeganie kwestii odstraszania, które w okresie tak zwanej „zimnej wojny” było jednym z fundamentalnych elementów utrzymywania w ryzach mocarstwowych zapędów potencjalnych agresorów, w szczególności ZSRR. Jednym z punktów zwrotnych w szeroko pojętej koncepcji odstraszania funkcjonującej w ówczesnym świecie był rozpad ZSRR (Koziej 2025, s. 6). Rozpoczął się wówczas stopniowy proces stabilizacji w Europie, między innymi w wyniku zachodzących zmian w poszczególnych krajach „bloku sowieckiego”. Zmiany w Polsce, byłej Jugosławii, Czechosłowacji czy też upadek Muru Berlińskiego stanowiącego swoistego rodzaju symbol „zimnej wojny” wywołały lawinę przeobrażeń niemal we wszystkich sferach codziennego życia zarówno obywateli jak i całych państw. Normalizacja sytuacji w Europie spowodowała niemal we wszystkich krajach „bloku wschodniego” stopniowe marginalizowanie kwestii militarnych na rzecz gospodarczych, wolności słowa, oraz innych wynikających wprost z demokratycznego ustroju zastępującego socjalizm. Polska jest doskonałym tego przykładem. Jej dążenia do pełnej integracji z „zachodem” zakończyły się wstąpieniem do NATO w 1999 roku oraz do Unii Europejskiej w 2004 roku. Jak się okazało, były to kolejne punkty zwrotne mające wpływ na potencjał militarny kraju, którego efektem była dalsza redukcja sił zbrojnych RP zapoczątkowana w 1989 roku (Tkaczew 2025, s. 53). Dziś Polska dąży do posiadania trzystutysięcznej armii, co dla niektórych wydaje się abstrakcją, podczas gdy niespełna 25 lat temu taką armią dysponowaliśmy jako państwo. W ślad za redukcją liczebności wojska polskiego poszła redukcja przemysłu zbrojeniowego jak również „błyskawiczne” przejmowanie infrastruktury wojskowej przez różnego rodzaju podmioty. Powszechna wiara w „pokój” oraz przekonanie o gwarantowanym wsparciu przez społeczność międzynarodową (w tym NATO) w przypadku ewentualnej agresji została nieco zburzona i poddana w wątpliwość w 2014 roku za sprawą aneksji Krymu przez Rosję. Wydarzenie to stanowi kolejny punkt na „mapie ewolucji odstraszania”. Pomimo faktu, iż reakcja społeczności międzynarodowej była natychmiastowa, to sprowadzała się tak naprawdę do potępienia rosyjskiej agresji, czy też wydania przez Zgromadzenie Ogólne ONZ prawnie nie wiążącej Rezolucji nr 68/262 z 27 marca 2014r., uznającej przyłączenie Krymu za sprzeczne z prawem. Stąd też znamienne słowa wygłosił wówczas Zbigniew Brzeziński, doradca do spraw bezpieczeństwa narodowego Stanów Zjednoczonych, mówiąc: **„Scenariusz krymski może być wstępem do tego, co Putin planuje”** (<https://dzieje.pl/aktualnosci/>). Uważał, że w przypadku braku zdecydowanej reakcji „zachodu”, Rosja nie zatrzyma się na Krymie i będzie dążyła do zajęcia wschodniej części Ukrainy. 24 lutego 2022 roku zmaterializowały się słowa Z. Brzezińskiego. Rosja zaatakowała Ukrainę wywołując tym samym duży niepokój społeczności międzynarodowej. Tak naprawdę, dopiero ten fakt spowodował istotne zmiany w zakresie ponownego dostrzegania problemu odstraszania i obrony (El Ghamari 2015, s. 585). Świadomość możliwych zagrożeń, zwłaszcza dla krajów bałtyckich, skandynawskich oraz Polski spowodowała zmianę

podejścia do kwestii obronności (Pyzia 2015). Łotwa przywraca obowiązkową służbę wojskową, Szwecja i Finlandia wstępują do NATO, europejskie państwa zaczynają rozumieć, że siła ogółu polega na sile jednostki, własnej sile (Elak 2020, s. 43).

W Polsce powstają i osiągają gotowość operacyjną Wojska Obrony Terytorialnej. Jako formacja o silnym zakorzenieniu społecznym stanowią one pomost między wojskiem a obywatelem, motywując do współodpowiedzialności za bezpieczeństwo. Obecność żołnierzy obrony terytorialnej w lokalnych społecznościach, zdolność do szybkiego reagowania oraz potencjał w zakresie działań nieregularnych czynią z formacji istotny element narodowego systemu odstraszania. Analiza roli WOT w procesie odstraszania i obrony wymaga jednak szerszego spojrzenia, uwzględniającego zarówno wymiar strategiczny, jak i operacyjny. Należy rozważyć, w jaki sposób potencjał formacji wpływa na kształt narodowego programu odstraszania i obrony, jak wpisuje się w koncepcję obrony powszechnej oraz w jaki sposób wzmacnia odporność społeczną na zagrożenia hybrydowe. W tym kontekście kluczowe staje się pytanie: w jaki sposób Wojska Obrony Terytorialnej przyczyniają się do zwiększenia skuteczności procesu odstraszania i obrony Rzeczypospolitej Polskiej, zarówno w wymiarze militarnym jak i pozamilitarnym?

Weryfikacja literatury

Zagadnienie odstraszania i obrony stało się w ostatnich latach tematem, który na nowo skłania do analiz, badań zarówno nad jego elementami składowymi jak i procesów, podmiotów realizujących określone zadania w tym obszarze. Pomimo stosunkowo krótkiego okresu funkcjonowania współczesnych Wojsk Obrony Terytorialnej, dorobek literatury przedmiotu jest stosunkowo spory. Świadczyć to może o roli, jaką WOT odgrywa w zakresie szeroko pojętego budowania odporności państwa, będącego składnikiem odstraszania i obrony. Istotne jest również to, iż wojska obrony terytorialnej mają w Polsce bogatą historię, a koncepcje wykorzystania militarnego formacji sięgają czasów sprzed powstania współczesnych WOT. Niektórzy badacze (Śliwa 2021, s. 83) wskazują, iż jednym ze sposobów wzmacniania odporności strategicznej jest przygotowanie społeczeństwa oraz budowa sił obrony terytorialnej zdolnej do realizacji zadań zarówno militarnych jak i niemilitarnych. Inni (Klisz 2017 s. 70), uważają, że WOT pełni funkcję odstraszania poprzez demonstrację gotowości obronnej. Z kolei R. Jakubczak twierdzi, że jedynym skutecznym sposobem osłabienia działań hybrydowych agresora jest właściwie rozwinięty system obrony terytorialnej. Wskazuje on również na konieczność inwestowania i rozwoju zwłaszcza Wojsk Obrony Terytorialnej, będących ogniwem powszechnej obrony kraju (Jakubczak R 2016 s. 42). Szczególną rolę Wojsk Obrony Terytorialnej i nowego modelu służby, jakim jest Terytorialna Służba Wojskowa w szeroko pojętym wymiarze bezpieczeństwa upatruje Z. Ściborek. Jego koncepcja opiera

się na zorganizowanych lokalnych społecznościach zdolnych do stawiania czoła zidentyfikowanym zagrożeniom. Według niego, filarem „systemu bezpieczeństwa” jest obywatel (człowiek), pełniący różne funkcje, realizujący określone zadania, będący również członkiem wojsk obrony terytorialnej (Ściborek, 2020).

W podobny sposób o roli WOT w procesie odstraszenia i obrony piszą J. Smarż, S. Gąsior, twierdząc, że formacja wspierając zarówno ludność cywilną, jak i administrację państwową, a jednocześnie wpisując się w strategię NATO, jest kluczowym elementem tego procesu. Wskazują jednocześnie, iż znaczenie WOT w tym zakresie będzie stale rosło (Smarż 2025, s. 229). W odróżnieniu od wojsk operacyjnych, WOT jest powszechną formą wojskowego przygotowania społeczeństwa do obrony lokalnej dzięki przede wszystkim samodzielności taktycznej i znajomości terenu (Marczak 2014, s. 77). W literaturze zwraca się również uwagę na istotny fakt stanowiący o skuteczności działań WOT, mianowicie występowanie struktur formacji zgodnie z podziałem administracyjnym kraju, sięgającym do poziomu powiatu, co pozwala na szybkie i skuteczne działanie (Wróbel 2017, s. 143). Podkreśla się również znaczenie działań promocyjnych i obywatelskich (Szczurek 2022, s. 126), dzięki czemu WOT zyskują zaufanie społeczne, co w zdecydowany sposób zwiększa ich skuteczność w walce z dezinformacją jak również z potencjalnymi zagrożeniami ze strony agresora. Są to działania wpisujące się w szeroko rozumianą odporność społeczną, która w obliczu rosnących zagrożeń jest kluczowym elementem obrony kraju (Kubiak 2018).

Metodyka badań

Przedmiotem badań są Wojska Obrony Terytorialnej, w kontekście ich roli w procesie odstraszenia i obrony RP, jako podstawowego elementu kształtowania środowiska bezpieczeństwa oraz wielodomenowego środowiska operacyjnego.

Powyższe określenie przedmiotu badań pozwoliło na wskazanie głównego problemu badawczego, który na potrzeby niniejszych rozważań zawarto w pytaniu: jaką rolę odrywają Wojska Obrony Terytorialnej w procesie odstraszenia i obrony RP? Celem badań stało się określenie i wyodrębnienie zadań realizowanych przez WOT wpisujących się w zdefiniowany obszar odstraszenia i obrony, jak również określenia ich roli oraz optymalnego wykorzystania potencjału WOT w tym procesie.

W badaniach wykorzystane zostały przede wszystkim teoretyczne metody badawcze. Analiza piśmiennictwa, pozwoliła na wyszczególnienie wielu czynników badanego zjawiska oraz ustalenie wynikających z nich szczegółowych problemów badawczych (Apanowicz 2003, s. 26) stanowiących podstawę do krytyki otrzymanych w niej wyników, będących przedmiotem późniejszej dyskusji (Cisek 2010, s. 274-275). W celu dokonania uogólnień zależności występujących pomiędzy poszczególnymi badanymi elementami zastosowano metodę syntezy (Apanowicz 2003, s. 28).

Uzyskane na tej podstawie twierdzenia częściowe w wyniku analizy porównawczej oraz zastosowaniu metody definiowania pozwoliły na charakterystykę badanych zjawisk (Apanowicz 2003, s. 170), jak również stanowiły podstawę do wyprowadzenia twierdzenia ogólnego pozwalającego na określenie roli jaką odgrywa WOT w procesie odstraszania i obrony, jak również sformułowania wniosków dotyczących możliwości efektywniejszego wykorzystania formacji w tym zakresie.

Elementy składowe odstraszania i obrony

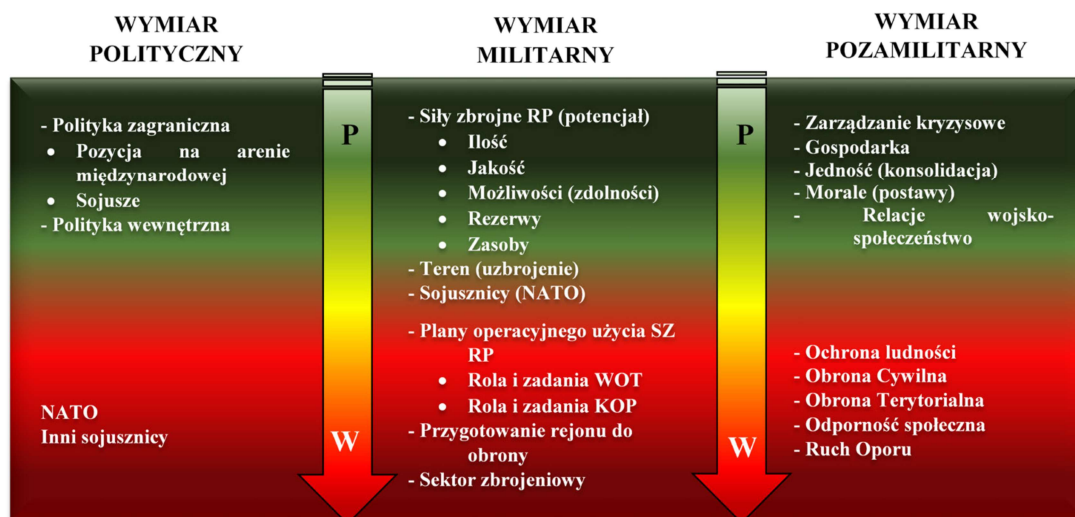
Charakterystyka elementów składowych, niejako wymiarów odstraszania i obrony wymaga podstawowego zdefiniowania pojęć „odstraszania” i „obrony”. Zgodnie ze słownikiem terminów i definicji NATO, odstraszanie, to „uświadomienie potencjalnemu agresorowi, że konsekwencje rozwiązania siłowego lub konfliktu zbrojnego przeważąłyby potencjalne korzyści”. Co istotne, działania powyższe wymagają wiarygodności w zakresie zdolności militarnych z jasną polityczną wolą do działania danego podmiotu realizującego proces odstraszania. Innymi słowy, należy posiadać niezbędne siły i środki, których strona nie zawaha się użyć w razie konieczności. W podobny sposób odstraszanie definiowane jest w polskim słowniku z zakresu bezpieczeństwa, mianowicie jako wiarygodne (utrzymujące w przekonaniu, że ewentualne koszty ataku będą zbyt wysokie w porównaniu z potencjalnymi zyskami) działanie wywołujące strach lub prowadzące do zaniechania określonego działania (Pawłowski 2020, s. 35). Pojęcie odstraszania (ang. deterrence) jest szeroko stosowane w strategii politycznej i militarnej wielu państw (nie tylko członków NATO). Z kolei klasyczne ujęcie strategii (Clausewitz 1873, Hart 1959) charakteryzuje ją jako sztukę osiągania celów politycznych z wykorzystaniem siły militarnej. W takim ujęciu, odstraszanie to nic innego, jak swego rodzaju funkcja strategii militarnej. Nie jest to jednak pełna definicja, bowiem obecnie pojęcie odstraszania obejmuje szeroki zakres oddziaływania wykorzystujące w zasadzie wszystkie możliwe instrumenty wywierania wpływu, nacisku, przekonywania.

Charakteryzując pojęcie obrony, warto przytoczyć za Słownikiem terminów i definicji NATO dwie definicje. **Obrona bierna**, jako przedsięwzięcia podejmowane w celu fizycznej obrony i ochrony ludzi, zasadniczych urządzeń i sprzętu, celem minimalizowania skuteczności oddziaływania przeciwnika, oraz **obrona aktywna**, obejmująca działania podejmowane przeciwko siłom przeciwnika w celu zapobieżenia, uniemożliwienia lub ograniczenia skuteczności jakiegokolwiek ataku przeciwnika.

W kontekście rozważania całościowego odstraszania i obrony, wydaje się, że optymalne będzie przyjęcie definicji obrony aktywnej, której celem co do zasady jest uniemożliwienie jakiegokolwiek wrogiego działania przeciwnika. Powyższe oznacza realizację takich działań, które niemal zablokują możliwości działania strony przeciwnej, lub w przypadku ich realizacji pozbawią je skuteczności. Pomimo faktu,

iz pojęcie obrony najczęściej utożsamiane jest z działaniami zbrojnymi, jej zakres definicyjny jest niezwykle szeroki. Obejmuje bowiem zarówno działania w sferze militarnej jak również politycznej oraz społecznej. Powyższe sprawia, iż zestawienie pojęć odstraszania i obrony znajduje uzasadnienie do ścisłego ich połączenia w jeden zakres pojęciowy, mianowicie „odstraszanie i obrona”. Konkludując powyższe, można przyjąć, iż będzie ono obejmowało trzy podstawowe filary (wymiary, elementy), to jest: polityczny, militarny i pozamilitarny (*rysunek 1*). Koresponduje to również z przyjętymi głównymi założeniami w zakresie bezpieczeństwa kraju, które obejmują: siłę polskiej armii, siłę w sojuszach, odporność społeczną.

Rysunek 1. Wymiary odstraszania i obrony

Źródło: Opracowanie własne

Wymiar polityczny

Istotę wymiaru politycznego odnoszącego się do procesu odstraszania i obrony należy postrzegać w dwóch płaszczyznach. Pierwsza to polityka zagraniczna, rozumiana jako działalność odpowiednich organów państwa w środowisku międzynarodowym. Obejmuje ona planowe, zamierzone działania podejmowane w celu realizacji własnych (narodowych) określonych interesów (Antoszewski 1996, s. 297). W sytuacji, w której każde państwo realizuje za pomocą polityki zagranicznej własne cele, niejednokrotnie dochodzi do konfliktu interesów. Polityką zagraniczną wówczas, będą wszelkie działania polegające na przekonywaniu (różnymi metodami i sposobami) stron (państw, organizacji) do własnych poglądów.

W kontekście odstraszania i obrony, polityka zagraniczna koncentrować się będzie przede wszystkim na budowaniu wszelkiego rodzaju „sojuszy”: militarnych,

gospodarczych, politycznych, obejmujących wszelkie obszary codziennego funkcjonowania. Budowanie, czy też posiadanie silnego gospodarczo i militarnie państwa sprzyja nawiązywaniu relacji i pozwala na zdecydowanie większe możliwości w zakresie przekonywania do własnych poglądów. Jednocześnie, dysponowanie odpowiednio dużymi zdolnościami obronnymi, zasobami popartymi wiarygodnością, stwarza poczucie wartościowego partnera, z którym warto utrzymywać dobre relacje, o które trzeba będzie zbiegać, ofiarując coś w zamian. Powyższe stanowi o tak zwanej pozycji na arenie międzynarodowej. Im ona większa, tym większe są możliwości narzucania innym własnej narracji i przekonań.

Druga płaszczyzna wymiaru politycznego, to polityka wewnętrzna. W ogólnym ujęciu, to nic innego jak wszelkie działania podejmowane przez państwo (a w zasadzie przez polityków rządzących państwem) w ramach wykonywania przez nie funkcji prawodawczej, administracyjnej, porządkowej, socjalnej, kulturowo-oświatowej, gospodarczej oraz obronnej (militarnej). Istotą, a zarazem czynnikiem decydującym o powodzeniu realizowanej polityki wewnętrznej w obszarze odstraszenia i obrony są działania zmierzające do powszechnej akceptacji społecznej własnych (rządzących) działań w imię dobra wspólnego (ojczyzny). To bowiem, od akceptacji społecznej w dużej mierze zależą decyzje polityczne w obszarze szeroko pojmowanej obronności, jak chociażby zwiększanie budżetu (wydatków) na obronność. To właśnie akceptacja społeczna, a raczej jej brak decyduje o przywróceniu obowiązkowej służby wojskowej. To również akceptacja społeczna decyduje w kwestii zgody lub jej braku na realizację zadań sił zbrojnych poza granicami kraju, będąc jednocześnie pełnoprawnym członkiem NATO, oczekując tym samym zdecydowanej reakcji sojuszu w sytuacji zagrożenia własnego kraju. W świetle powyższego, można przyjąć, iż polityka wewnętrzna w zakresie odstraszenia i obrony polega głównie na „przygotowaniu społeczeństwa” i przekonywaniu go o słuszności określonych rozwiązań pomimo niejednokrotnie sprzecznych jednostkowych interesów obywatela.

Wymiar militarny

Analizując militarny wymiar odstraszenia i obrony, należy rozpocząć od przytoczenia podejścia do tej kwestii Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jego odzwierciedleniem jest najnowsza koncepcja strategiczna z 2022 roku (czyli tuż po wybuchu wojny w Ukrainie). Nowa strategia traktuje odstraszenie i obronę jako jedno z trzech kluczowych zadań sojuszu obok zarządzania kryzysowego i współodpowiedzialności za bezpieczeństwo. Jej podstawą jest synergia zdolności obronnych oraz wyraźne zaakcentowanie zobowiązań poszczególnych państw członkowskich do budowy własnego potencjału obronnego. Przynależność do sojuszu, to nie tylko przywileje, ale przede wszystkim obowiązki wynikające z członkostwa.

Sojusz jako organizacja wojskowa odnosi się do kwestii odstraszania i obrony niemal wyłącznie w obszarze militarnym. Oczywiście prowadząc swoją działalność na arenie międzynarodowej w dużym stopniu realizuje odstraszanie w sferze politycznej. Nie mniej nie jest to zbyt silne oddziaływanie, które mogłoby odgrywać znaczącą rolę w kształtowaniu bezpieczeństwa.

W świetle powyższego, na każdym kraju członkowskim spoczywa odpowiedzialność za opracowanie, realizację własnego „programu”, „koncepcji”, „planu” odstraszania i obrony. Każdy kraj członkowski zobowiązany jest również do utrzymywania i rozwijania własnej indywidualnej zdolności do odparcia zbrojnej napaści. Oznacza to tak naprawdę konieczność posiadania silnej armii. Problem pojawia się w momencie próby określenia mierników świadczących o jej sile. Liczba żołnierzy, chociaż jest niezwykle istotnym czynnikiem, to jednak nie przesądza o zdolnościach i możliwościach sił zbrojnych. Siła rażenia armii to składowa kluczowych elementów, do których zaliczyć należy między innymi:

- wspomnianą wcześniej liczebność sił zbrojnych,
- jakość wyrażającą się poprzez nowoczesne uzbrojenie oraz umiejętności indywidualne oraz zespołowe żołnierzy i pododdziałów,
- możliwości, rozumiane jako zdolności do dowodzenia, rozpoznania, rażenia, zabezpieczenia działań w tym zabezpieczenia logistycznego i medycznego oraz o czym często się zapomina, mianowicie zdolności do planowania i realizacji działań niekinetycznych uzupełniających zdolności kinetyczne (Leżoń 2025a, s. 182),
- wyszkolone rezerwy osobowe, których posiadanie jest kluczowym determinantem prowadzenia skutecznych działań wojennych,
- zasoby, w postaci zarówno środków bojowych, jak również odpowiednio przygotowanej infrastruktury (w tym magazynowej, ochronnej, obronnej) oraz zapewnionych łańcuchów dostaw szeroko pojętych środków walki (amunicja, sprzęt wojskowy, części/podzespoły zamiennicze), a także własnych zdolności produkcyjnych na potrzeby wojenne (nie tylko sektor zbrojeniowy),
- operacyjne przygotowanie terenu, którego elementem są obecnie realizowane zadania w ramach „Tarczy Wschód” (nie obejmujące obszaru całego kraju),
- plany operacyjnego użycia SZ RP, dostosowane do możliwości własnych, wykorzystujące w optymalny sposób zarówno elementy militarne (rola, zadania i użycie WOT, Komponentu Obrony Pogranicza (KOP), Jednostki Wojskowej Działań Niekonwencjonalnych (JWDN) GRYF) jak i pozamilitarne,
- zdolności do prowadzenia walki na terenach zajętych przez przeciwnika, terenach okupowanych, w tym wspieranie działań ruchu oporu,

- koncepcję ochrony ludności przed zagrożeniami wynikającymi z konfliktu zbrojnego (ataki rakietowe na obiekty cywilne, działania kryminalne żołnierzy agresora),
- sojuszników/partnerów (nie tylko NATO), zdolnych i gotowych do wsparcia w przypadku konieczności,

Wszystkie powyższe elementy stanowią o potencjale sił zbrojnych. Ułomności nawet jednego z wymienionych elementów mogą spowodować nie tylko obniżenie potencjału ale wręcz uniemożliwienie skutecznego oporu.

Wymiar pozamilitarny

Wymiar pozamilitarny jest jednym z istotnych elementów systemu bezpieczeństwa państwa. Kluczową rolę w tym zakresie odgrywa z całą pewnością gospodarka, jak również szeroko pojmowany sektor zbrojeniowy. Nie mniej, warto w tym miejscu zwrócić szczególną uwagę na inne aspekty odnoszące się niejako do sfery społecznej. Chodzi przede wszystkim o odporność społeczną, konsolidację społeczeństwa, które w obliczu zagrożenia wykaże się wysokim poczuciem patriotycznego i obywatelskiego obowiązku. Siła państwa wprost wynika z siły jego narodu, od postawy którego zależeć będzie tak zwana niepokonalność (Sun Tzu 1994, s. 93).

Kolejne elementy wymiaru pozamilitarnego, to szeroko pojmowane zarządzanie kryzysowe, Obrona Cywilna (OC) oraz Obrona Terytorialna (OT). Wszystkie bezpośrednio związane są z zaangażowaniem społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa kraju. Przygotowanie i wyszkolenie zawczasu odpowiednich struktur oraz procedur OC w znacznym stopniu przyczyni się do podniesienia poziomu ochrony ludności w czasie konfliktu zbrojnego. Przełoży się to z całą pewnością na jej morale, motywację i chęć do działania. Zbudowanie zaś skutecznej Obrony Terytorialnej, której militarnym elementem są Wojska Obrony Terytorialnej (Jakubczak R 2016, s. 30), opartej o zasadę obrony własnego terytorium będzie gwarantem wzięcia odpowiedzialności przez cały naród i każdego z osobna za swój „własny wycinek zadań do realizacji”. Stworzy to doskonałe warunki do kształtowania się ruchu oporu, stanowiącego niezwykle istotny element na obszarach zajętych przez przeciwnika, zwłaszcza okupowanych.

Elementem spinającym działania w wyżej wymienionych wymiarach będzie komunikacja strategiczna (STRATCOM). Jej rolą i głównym zadaniem będzie koordynowanie wszystkich działań prowadzących do jednolitego, spójnego i przede wszystkim wiarygodnego przekazu dla określonych odbiorców zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych.

Odpowiednio zaplanowany i skonstruowany „przekaz” winien być jednolity we wszystkich wymiarach odstraszenia i obrony. Odpowiednio realizowana komunikacja strategiczna, koordynująca działania wszystkich podmiotów, komórek i jednostek

organizacyjnych zapewnia wytwarzanie i rozpowszechnianie właściwych (pożądanych) treści skierowanych do środowiska wewnętrznego oraz szeroko pojętego otoczenia zewnętrznego (Leżoń 2025a, s. 183).

WOT w wymiarze militarnym odstraszenia i obrony

Analizując dotychczasowe rozważania dotyczące genezy, istoty oraz elementów składowych odstraszenia i obrony należy stwierdzić, iż Wojska Obrony Terytorialnej odgrywają istotną rolę w tym procesie. Realizują szereg zadań niejako wpisujących się w ramy zarówno odstraszenia jak i obrony z wyłączeniem wymiaru politycznego, w związku z zachowaniem konstytucyjnej zasady neutralności politycznej sił zbrojnych.

W wymiarze militarnym, najważniejsze zadania realizowane przez WOT, mające bezpośredni wpływ na odstraszenie i obronę to przede wszystkim:

1. Wzmocnienie potencjału sił zbrojnych RP poprzez samodzielną obronę Stałych Rejonów Odpowiedzialności (SRO) lub współdziałanie z Wojskami Operacyjnymi (DD-3.40, s. 56).
2. Wkład w proces budowania rezerw osobowych na potrzeby obronności kraju.
3. Przygotowanie do walki w terenie zajęтым przez przeciwnika, a także na terenach okupowanych.

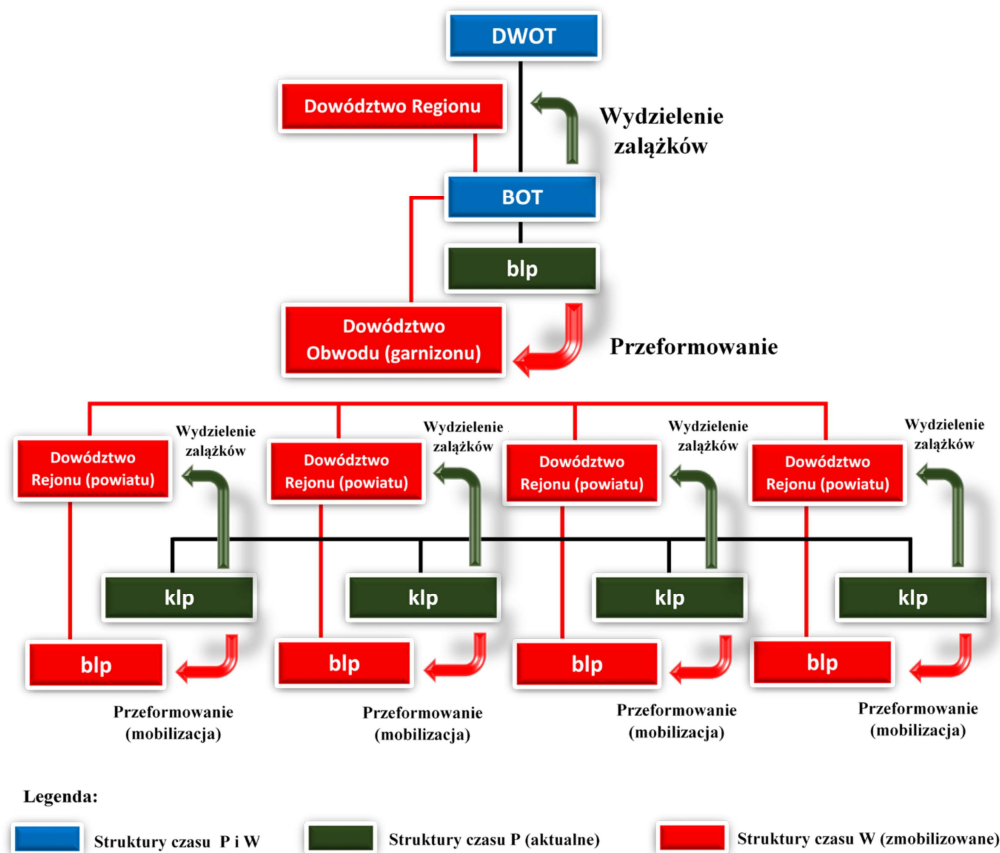
O ile pierwsze z wymienionych nie ulega żadnej wątpliwości i jest stosunkowo często analizowane, opisywane i potwierdzane w szeregu publikacjach, o tyle dwa kolejne zadania są zbyt rzadko dostrzegane. Stąd też, niniejsza sekcja w większym stopniu poświęcona zostanie tym zagadnieniom. Nie mniej, jeżeli chodzi o udział WOT we wzmacnianiu potencjału sił zbrojnych RP, należy zauważyć, iż jednym z głównych zadań formacji jest budowanie powszechnej gotowości obronnej na całym terytorium kraju, a także zwiększenie gotowości Sił Zbrojnych RP (adekwatnie do zaistniałego zagrożenia o charakterze militarnym i niemilitarnym) celem niedopuszczenia do eskalacji zagrożenia oraz usunięcia skutków jego wystąpienia, w tym zapewnienia ochrony ludności i mienia, wzmocnienia granicy państwowej oraz bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej. Warunkiem niezbędnym gwarantującym realizację powyższych zadań jest „**przywiązanie**” **pododdziałów WOT do ich stałych rejonów odpowiedzialności** (Michalak 2022, s. 131, Jakubczak R 2020 s. 229, Korzeniewski 2022, s. 53), w których prowadzą działania we wszystkich stanach gotowości obronnej państwa, we wszystkich etapach walki obronnej z okupacją włącznie. Niezrozumiałe wobec powyższego jest coraz częściej pojawiające się w środowisku wojskowym stanowisko i przekonanie o celowości rezygnacji z powyższej zasady. Sytuacja taka, paradoksalnie może przynieść odwrotny skutek do zamierzonego. Zamiast zwiększyć potencjał sił zbrojnych RP, zostanie on

zasadniczo zmniejszony poprzez wykorzystanie brygad OT do realizacji zadań w dowolnym, nie znanym, nieprzygotowanym terenie na zasadach walki typowych dla pododdziałów piechoty wojsk operacyjnych. Zmiana koncepcji użycia i wykorzystania WOT w operacji obronnej w świetle przeanalizowanej dostępnej literatury naukowej wydaje się nie do końca słuszna. Jak zauważa R. Jakubczak **„OT w żadnym wypadku nie jest elementem składowym wojsk operacyjnych... Nie są one w żadnym wypadku kolejną strukturą na rzecz wojsk operacyjnych”** (<https://instytutbirm.pl/pozadane-kierunki-dalszego-rozwoju-wot/>). Wszak istotą obrony terytorialnej jest obrona własnego (stałego, przypisanego, rozpoznanego) terytorium (wycinka terenu, obszaru). Doprecyzowania wymaga również koncepcja wykorzystania (użycia operacyjnego) brygad obrony pogranicza wchodzących w skład KOP jak również JWDN GRYF.

Wspieranie budowy rezerw osobowych Sił Zbrojnych RP, to kolejny element wchodzący w zakres zadań z obszaru odstraszania i obrony. Faktem jest, że z chwilą zawieszenia obowiązkowej służby wojskowej pozyskiwanie, szkolenie, a przez to posiadanie rezerw osobowych na potrzeby sił zbrojnych RP pogarsza się z roku na rok.

W tym kontekście, Wojska Obrony Terytorialnej odgrywają istotną rolę pozyskując rekruta, szkoląc go i oddając do dyspozycji sił zbrojnych RP. Kluczem do sukcesu była i jest niewątpliwie koncepcja pozyskiwania kandydatów do służby w WOT. Poprzez realizację różnego rodzaju form działań niekinetycznych (informacyjne, prasowo-informacyjne, psychologiczne), WOT „wyszedł” ze swoją ofertą do społeczeństwa, docierając bezpośrednio do zainteresowanych służbą, tworząc tym samym nowy sposób, nową jakość promocji i rekrutacji (Piotrkowski 2023, s. 31). Pomimo początkowej, ogólnej niechęci i sceptycyzmu do formacji, osiągnięto zadawalający poziom stanem osobowym. Formacja ciągle się rozrasta. Oczywiście, można powiedzieć, że zbyt wolno, nie mniej należy mieć na uwadze, iż rok rocznie około 10 tysięcy żołnierzy rezygnuje ze służby w WOT. To właśnie oni zasilają zasoby „wyszkolonej” rezerwy pasywnej. Istotne przy tym wszystkim jest to, że szkolenie rezerw osobowych nie jest pojęciem tożsamym z pozyskiwaniem rezerw osobowych. Biorąc pod uwagę powyższe, jak również wspomnianą wcześniej istotę funkcjonowania obrony terytorialnej, warto rozważyć propozycję lekkiej modyfikacji istniejących struktur WOT (rysunek 2). Istota koncepcji opiera się o dwa zasadnicze założenia.

Rysunek 2. Koncepcja rozbudowy WOT

Źródło: Opracowanie własne

1. Zróżnicowanie struktur formacji w zależności od czasu P i W. Zachowanie obecnie funkcjonujących struktur formacji opartych o podział administracyjny z jednoczesnym zmobilizowaniem struktur czasu W, to jest batalionu lekkiej piechoty w każdym powiecie.
2. Stworzenie Terytorialnych Organów Dowodzenia wojskami obrony terytorialnej (Leżoń 2025b, s. 84), opartych tak naprawdę o komórki ds. obronności na szczeblu województwa i powiatu, wspartych wydzielonymi żołnierzami z istniejących struktur formacji. Proponuje się stworzenie na czas W poniższych terytorialnych organów dowodzenia: Dowództwo Regionu, na szczeblu województwa. Jego dowódcą mógłby zostawać dowódca brygady. Rozwiązanie takie zapewniłoby ciągłość planowania, przygotowania i realizacji zadań w stałym rejonie odpowiedzialności. Dowództwo Obwodu (garnizonu), obejmujące kilka powiatów, tworzone z dowództw istniejących batalionów. Dowództwo Rejonu (powiatu), na szczeblu powiatu, tworzone z obsad komórek ds. obronności powiatu wsparte jednym lub dwoma żołnierzami etatowych kompanii lekkiej piechoty.

Zalety powyższego rozwiązania to przede wszystkim: zachowanie zdolności do realizacji zadań o charakterze niemilitarnym strukturami czasu P (obecnie funkcjonującymi); zwiększenie potencjału wojsk obrony terytorialnej zdolnych do prowadzenia masowych działań na obszarze terytorium całego kraju; zachowane relacje „terytorialnego dowodzenia” pododdziałami OT; brak generowania dodatkowych kosztów (oczywiście poza przygotowanym i zgromadzonym wyposażeniem, sprzętem wojskowym dla jednostek nowo formowanych/mobilizowanych). Największą jednak korzyścią byłoby zwiększenie możliwości szkolenia rezerw osobowych, co w istotny sposób mogłoby wpłynąć na potencjał odstraszania i obrony kraju.

Kolejny, niezwykle ważny element odstraszania i obrony, którego fundamentem jest WOT, to tworzenie warunków do organizowania ruchu oporu, jego wsparcia w działaniach przeciwko władzom oraz siłom okupacyjnym, poprzez między innymi realizację zadań na obszarze czasowo zajęтым przez przeciwnika oraz obszarze okupowanym. WOT, jako jedyna formacja sił zbrojnych, doktrynalnie dedykowana jest do prowadzenia masowych, nieregularnych, niekonwencjonalnych działań na obszarach zarówno zajętych przez przeciwnika jak i okupowanych.

W obliczu obserwowanego „okrucieństwa wojennego” na ludności cywilnej (Olchowski, 2023) jest to kluczowe zadanie z punktu widzenia jej przetrwania, co z kolei przekłada się na organizację trwałego i skutecznego oporu przeciwko okupantom. Życie ludzkie jest wartością nadrzędną, podlegającą szczególnej ochronie, zwłaszcza w sytuacji zagrożeń wojennych. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie obywatelom podstawowych potrzeb egzystencjalnych, w tym warunków do przeżycia zwłaszcza w czasie wojny. Państwo ma szereg obowiązków w tym zakresie wynikających z prawa międzynarodowego oraz obowiązujących norm etycznych, moralnych czy zwyczajowych.

Zintegrowanie zadań ochrony ludności wynikających z ustawy o obronie cywilnej z zadaniami z zakresu zarządzania kryzysowego stawia WOT w roli naturalnego elementu „obrony cywilnej” w zakresie realizacji zadań wynikających z ustawy o zarządzaniu kryzysowym. O ile w czasie pokoju, zadania realizowane przez Wojska Obrony Terytorialnej leżące niejako w kompetencjach obrony cywilnej nie budzą żadnych zastrzeżeń, o tyle wykorzystywanie sił zbrojnych w czasie wojny do zadań obrony cywilnej może rodzić uzasadnione wątpliwości. Wynikają one z obawy o utratę ochrony prawa międzynarodowego, prowadząc tym samym do narażenia się na militarne oddziaływanie przeciwnika (Włodarczyk 2023, s. 169). Obawy powyższe są powodem pomijania udziału sił zbrojnych w realizacji tych zadań. Zgodnie jednak z art. 67 Protokołu dodatkowego do Konwencji Genewskich, **członkowie sił zbrojnych jak i formacje wojskowe mogą być przydzielone do organizacji obrony cywilnej.** Jest to oczywiście warunkowane spełnieniem określonych wymagań, do których zaliczyć należy przede wszystkim: **stałe przydzielenie do zadań obrony cywilnej i tylko ich realizacja,** wyposażenie jedynie w lekką broń

osobistą, **nieangażowanie się w działania zbrojne**, realizacja zadań wyłącznie na terytorium państwowym swojej strony.

W świetle powyższego, można rozważyć włączenie wydzielonych sił i środków WOT do organizacji obrony cywilnej. Udział sił zbrojnych w realizacji zadań OC jest bowiem zgodny z międzynarodowym prawem. Ponadto charakter formacji predysponuje ją do realizacji powyższych zadań. Powszechność, polegająca na pokryciu obszaru całego kraju pododdziałami obrony terytorialnej, lekkie uzbrojenie oraz zasada działania w stałych (swoich) rejonach odpowiedzialności, to czynniki bez wątpienia pozytywnie wpływające na możliwości realizacji zadań OC przez WOT. Z uwagi na różny poziom zagrożeń w poszczególnych rejonach (województwach), zasadnym wydaje się, aby decyzję w tym zakresie podejmował dowódca brygady OT, stosownie do posiadanych możliwości uwzględniając ewentualne ryzyko oddziaływania militarnego przeciwnika.

WOT w wymiarze pozamilitarnym odstraszenia i obrony

Rola WOT, w kształtowaniu swoistego rodzaju systemu odstraszenia i obrony w wymiarze pozamilitarnym sprowadza się głównie do realizacji zadań w obszarze szeroko pojmowanej odporności społecznej. Doświadczenia konfliktu zbrojnego w Ukrainie pokazują, że właśnie ta sfera jest kluczowa dla prowadzenia skutecznej operacji obronnej państwa. Odporność społeczna jest swoistego rodzaju zdolnością zarówno jednostki jak i poszczególnych grup społecznych, społeczności lokalnych, całych społeczeństw do przetrwania niezależnie od okoliczności. Odporne społeczeństwo, to takie, które ma świadomość istniejących zagrożeń, rozumie mechanizmy ich powstawania oraz jest przygotowane na ewentualność ich wystąpienia (Górska-Rożej, s. 57). Kluczową rolę w budowaniu odporności społecznej odgrywa szeroko rozumiana edukacja i intencjonalna socjalizacja, wymagające znacznego poziomu spójności społecznej, przejawiającej się między innymi poprzez kształtowanie postaw obywatelskich i patriotycznych, zrozumienie wyzwań współczesnej rzeczywistości oraz rozwijanie umiejętności współpracy (Panfil, s. 116). Budowanie odporności społecznej to zadanie i rola wielu podmiotów na wielu płaszczyznach i w wielu dziedzinach życia. Niezbędna jest szeroka współpraca, współdziałanie zarówno organów, instytucji jak i poszczególnych jednostek (ludzi) tworzących system mogący skutecznie stawić czoła wyzwaniom i zagrożeniom współczesnego świata.

W ramach powyższego WOT realizuje szereg zadań, do których można zaliczyć trzy najważniejsze, to jest:

1. Ochrona ludności, poprzez realizację zadań głównie w obszarze zarządzania kryzysowego.

2. Przygotowanie społeczeństwa do wypełniania obywatelskiego obowiązku obrony ojczyzny poprzez kształtowanie postaw patriotyczno-obywatelskich, będących fundamentem systemu obronnego państwa.
3. Budowanie więzi społecznych, relacji pomiędzy wojskiem a społeczeństwem poprzez realizację działań niekinetycznych, szeroko rozumianej współpracy, w szczególności poprzez współpracę cywilno-wojskową ukierunkowaną na tworzenie płaszczyzny do współdziałania podczas realizacji zadań.

Rola WOT w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego jest istotna i nie może budzić żadnych wątpliwości. Żołnierze formacji wielokrotnie udowodnili swoją wartość wzmacniając układ pozamilitarny w walce z różnymi żywiołami/zagrożeniami (pandemia, powódzie, podtopienia, kryzys uchodźczy). Nie mniej warto zwrócić uwagę na kwestie wymagające działań nie tyle naprawczych co porządkujących. Pierwszą jest traktowanie WOT w taki sam sposób jak wojska operacyjne w zakresie aktywacji sił i środków do realizacji zadań kryzysowych (Leżon 2026, s. 150). Drugą jest nie do końca zdefiniowane funkcjonowanie systemu zarządzania kryzysowego w czasie wojny oraz związanego z tym wykorzystania WOT do zadań w ramach obrony cywilnej. Trzecią jest potrzeba zbudowania zintegrowanego „wojskowo-cywilnego” systemu ratownictwa wykorzystującego potencjał i możliwości WOT.

Wojsko od zawsze wpływało na kształtowanie postaw patriotyczno-obywatelskich. Jednym z doktrynalnych zadań Wojsk Obrony Terytorialnej jest kształtowanie patriotycznych postaw i wartości oraz promocji Sił Zbrojnych RP. Doktryna WOT, wprost mówi o celach działań podejmowanych w tym obszarze wskazując między innymi na kwestię „odstraszania”.

Konstatując powyższe, można stwierdzić, iż działania w tym obszarze wymagają odpowiedniego przygotowania, zdolności, struktur, personelu itp. Czy WOT jako formacja posiada takowe? Czy jest w stanie sprostać tym wyzwaniom? Biorąc pod uwagę fakt niezwykle trudnej i delikatnej materii, można mieć zastrzeżenia co do formalnego i strukturalnego przygotowania do realizacji powyższych zadań. Niezależnie jednak od tego, WOT realizuje szereg działań (często bez świadomości ich celowości) w obszarze kształtowania postaw patriotyczno-obywatelskich, do których zaliczyć należy organizację i udział w różnego rodzaju uroczystościach oraz organizowane szkolenia.

„Przysięgi Wojskowe”, które zostały niemal zapomniane w obliczu funkcjonowania profesjonalnych sił zbrojnych RP. Powstanie WOT, ich masowość i powszechność pozwoliła na organizację tych uroczystości na obszarze całego kraju. Wyjście z koszar i ich organizacja w miejscach publicznych (rynki miast, stadiony, place miejskie itp.) dodatkowo spotęgowało oddziaływanie na społeczeństwo. Podobny charakter i wymiar mają organizowane uroczystości o charakterze patriotycznym lub patriotyczno-religijnym, co do zasady z udziałem wojskowej asysty honorowej z okazji rocznic historycznych. Dodatkowego „splendoru” dodaje tego typu uroczystościom

wykonanie salwy honorowej podczas organizowania apeli pamięci, apeli poległych, na zasadach określonych w Ceremoniale Wojskowym.

Szeroki obszar szkolenia realizowanego przez WOT w różnych formach dedykowanych różnym grupom społecznym. Szkolenia podstawowe (tak zwane „szesnastki”) oraz wyrównawcze („ósemki”) kierowane do ogółu społeczeństwa. Programy pod nazwą „WAKACJE Z WOT”, czy też „FERIE Z WOT” ukierunkowane przede wszystkim na społeczność szkolną i akademicką. Dodatkowo, WOT realizuje również ministerialne projekty, takie jak: „TRENUJ Z WOJSKIEM”, czy „TRENUJ JAK ŻOŁNIERZ”, EDUKACJA Z WOJSKIEM”. Wszystkie powyższe inicjatywy mają na celu kształtowanie pożądanych postaw proobronnych poprzez włączenie się społeczeństwa w działania na rzecz bezpieczeństwa kraju. Obszar szkolenia, to również Oddziały Przygotowania Wojskowego (OPW) – ministerialny program, zgodnie z którym tak zwana jednostka patronacka organizuje i prowadzi praktyczne zajęcia z uczniami tychże oddziałów z tematyki wojskowej.

Współczesne konflikty pokazały, że porozumienie i współpraca ze społeczeństwem, jego przychylne nastawienie do własnych działań militarnych, w dużym stopniu decyduje o powodzeniu całej operacji. Posiadanie realnego wsparcia społeczności lokalnych oraz szeroko pojętego środowiska w którym prowadzone są działania jest niezwykle istotne z punktu widzenia prowadzonych działań bojowych. W przypadku WOT, nabiera to szczególnego znaczenia z uwagi na realizację zadań w stałych rejonach odpowiedzialności we współdziałaniu z układem pozamilitarnym. Wojnę prowadzą nie tylko siły zbrojne ale przede wszystkim całe państwo, cały naród, wliczając w to wszystkie podmioty niezależnie od przynależności i sposobu zarządzania nimi. Pozyskanie przychylności, wsparcia „cywilnego środowiska” jest kluczowym elementem wzmacniającym siłę militarną oraz potencjał obronny kraju.

Wnioski

Wojska Obrony Terytorialnej stanowią istotny element systemu obronnego RP, tym samym stają się skutecznym „mechanizmem” odstraszania i obrony. Będąc częścią sił zbrojnych RP, pełnią ważną rolę w systemie ochrony ludności. Realizują szereg zadań, często wynikających wprost z zapisów ustawowych (jak na przykład zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, głównie dotyczące likwidacji skutków klęsk żywiołowych typu powodzie, pożary) czy też z przyjętych rozwiązań doktrynalnych (działania związane z szeroko pojętym budowaniem odporności społecznej). Realizują zadania w ramach wzmacniania bezpieczeństwa państwa poprzez wykonywanie zarówno ustawowych jak i doktrynalnych zadań, do których należą: ochrona ludności i mienia, wspieranie budowy rezerw osobowych Sił Zbrojnych RP, przygotowanie społeczeństwa do wypełniania obywatelskiego obowiązku obrony ojczyzny, kształtowanie patriotycznych postaw

i fundamentów systemu obronnego państwa, kształtowanie postaw obywatelskich, realizacja współpracy cywilno-wojskowej, kształtowanie warunków do organizowania ruchu oporu oraz jego wsparcia w wywieraniu wpływu i zakłócaniu działań przeciwko władzom oraz siłom okupacyjnym, między innymi poprzez realizację zadań na obszarze czasowo zajęтым przez przeciwnika. Budowanie powszechnej gotowości obronnej na całym terytorium kraju, a także zwiększenie gotowości Sił Zbrojnych RP (adekwatnie do zaistniałego zagrożenia o charakterze militarnym i niemilitarnym) celem niedopuszczenia do eskalacji zagrożenia oraz usunięcia skutków jego wystąpienia, w tym zapewnienia ochrony ludności i mienia, wzmocnienia granicy państwowej oraz bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej, to niewątpliwie ważne elementy odstraszania i obrony.

Podsumowując, Wojska Obrony Terytorialnej ogrywają znaczącą rolę w procesie odstraszania i obrony RP, nie mniej, uwzględniając między innymi przedstawione propozycje, istnieje szansa jej zwiększenia poprzez optymalne wykorzystanie potencjału i możliwości formacji.

BIBLIOGRAFIA

1. AAP-6 (2017). Słownik terminów i definicji NATO.
2. Antoszewski, A., 1997. Leksykon politologii. Wrocław: Alta 2.
3. Apanowicz, J., 2003, Metodologia nauk, Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organisty”.
4. Cisek, S., 2010. Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w XXI wieku, Przegląd Biblioteczny, 3, 273-284.
5. Czerny, I., (PAP) 2014. Brzeziński: trzeba działać w sprawie Ukrainy, by zapobiec powtórce z Monachium [online]. Dostępne pod adresem: <https://dzieje.pl/aktualnosci/brzezinski-trzeba-dzialac-w-sprawie-ukrainy-zapobiec-powtorce-z-monachium>, [dostęp: 26 stycznia 2026].
6. Elak, L., 2020. Uwarunkowania bezpieczeństwa Polski na przełomie XX i XXI wieku, Bezpieczeństwo Teoria i Praktyka, 2/2020, 19-33.
7. Ghamari, M. El., 2025. Russian-Ukrainian war. Insights from modern onflicts focusing on the polish Territorial Defense Forces through a polemology and irenology approach, Journal of Modern Science, 62 (2), 575-600.
8. Górską-Rożej K., 2024. Kształtowanie odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych, PRZEGLĄD POLICYJNY, 1 (129), 54-65.
9. Hart, L., 1959. Strategia. Działania pośrednie, Warszawa: MON.
10. Jakubczak R., 2016. Wojska obrony terytorialnej w sztuce wojennej, Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem, 2 (7), 23-44.
11. Jakubczak, R., 2018. Pożądane kierunki dalszego rozwoju WOT, Dostępne pod adresem: <https://instytutbirm.pl/pozadane-kierunki-dalszego-rozwoju-wot/> [dostęp: 2 listopada 2025].

12. Jakubczak, R., 2016. Strategiczna refleksja nad wojskami obrony terytorialnej, *Kwartalnik Bellona*, 687 (4), 21-41.
13. Jakubczak, R., 2020. Powszechna obrona terytorialna w bezpieczeństwie narodowym RP, Warszawa: Fundacja Historia i Kultura.
14. Kleinowski, M., 2024. Wystarczająco potężne, by odstraszyć? Ocena rozbudowy Sił Zbrojnych RP z perspektywy geostrategicznej, *Świat Idei i Polityki*, 23 (1), 153–177.
15. Klisz, M., 2107. Utworzenie Wojsk Obrony Terytorialnej jako odpowiedź na nowe Zagrożenia, *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, 3 (XXVIII), 63-78.
16. Konwencje o ochronie ofiar wojny, podpisane w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 roku (Dz. U. z 1956 r., poz. 171).
17. Korzeniewski, M., 2022. Dwa modele formacji obrony terytorialnej: ukraiński i polski. Wnioski dla funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w Polsce w kontekście wojny na Ukrainie, *Studia Bezpieczeństwa Narodowego*, 24, 47-70.
18. Kowalik, T. K., 2024. Siły Zbrojne RP w 25-lecie członkostwa Polski w NATO, *Bezpieczeństwo Narodowe*, 44 (1), 9–55.
19. Koziej, S., 2023. Bezpieczeństwo w warunkach II zimnej wojny [online]. Dostępne pod adresem: <https://koziej.pl/wp-content/uploads/2023/12/Bezpiecze%C5%84stwo-w-warunkach-II-zimnej-wojny.pdf> [dostęp: 10 listopada 2025].
20. Kubiak, M., 2018. Zarządzanie kryzysowe a bezpieczeństwo narodowe w dobie zagrożeń hybrydowych. *Biuletyn Kwartalny Rządowego Centrum Bezpieczeństwa* [online]. Dostępne pod adresem: <https://archiwum.rcb.gov.pl/zarzadzanie-kryzysowe-a-bezpieczenstwo-narodowe--w-dobie-zagrozen-hybrydowych/>, [dostęp: 5 listopada 2025].
21. Leżoń, J., Bojarczuk, M., Traciak, J., 2025a. Znaczenie działań niekinetycznych w nowoczesnych siłach zbrojnych, *Polityka i Społeczeństwo* 1 (23), 174-190.
22. Leżoń, J., Traciak, J., Zaguła J., 2025b. Wojska obrony terytorialnej rodzajem sił zbrojnych – teoria czy rzeczywistość?. *Kwartalnik Bellona*, 722 (3), 71-88.
23. Leżoń, J., Traciak, J., 2026. W kierunku efektywnego zarządzania kryzysowego, *Kwartalnik Bellona*, 724 (1), 145-157.
24. Marczak, J., Jakubczak, R., 2014. Raport strategiczny: Siły Zbrojne RP w drugiej dekadzie XXI wieku. Koncepcja strategiczna Obrony Terytorialnej RP [online]. Dostępne pod adresem: https://pbio.akademia.mil.pl/wp-content/scans/usb2/usb2/20191007przekazanie_001/03_PDF/72335.pdf, [dostęp: 5 listopada 2025].
25. Michalak, A., 2022. Działania w obszarze zajęтым przez przeciwnika – rola, możliwości i ograniczenia w Wykorzystaniu Wojsk Obrony Terytorialnej, *Wiedza Obronna* 279 (2), 123-142.
26. Olchowski J., 2023. Zbrodnie wojenne Federacji Rosyjskiej podczas agresji na Ukrainę, *Instytut Europy Środkowej*, 11/2023.
27. Panfil R. B., 2024. Spójność i odporność społeczna – analiza współzależności z perspektywy nauk o bezpieczeństwie, *WIEDZA OBRONNA*, 288 (3), 104-118.
28. Pawłowski, J., Kulickowski, M., Zdrodowski, B., 2020. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

29. Piotrkowski, K., Nowak, M., 2023. Specyfika pozyskiwania i utrzymania kapitału ludzkiego w organizacji zhierarchizowanej w zmiennym środowisku bezpieczeństwa na przykładzie Sił Zbrojnych RP, *Nowoczesne Systemy Zarządzania Zeszyt 18* (2), 27-46.
30. Pyzia K., Czy Rosja zaatakuje NATO? Gen. Jarosław Kraszewski: „Gdzie?! Jak?! Czym?! [online]. Dostępne pod adresem: <https://www.onet.pl/informacje/newsweek/przyszlosc-nato-czy-sojusz-nas-obroni-pierwsze-uderzenie-mamy-przyjac-sami/67e0gzx,452ad802>, [dostęp: 5 listopada 2025].
31. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ A/RES/68/262 – dotycząca integralności terytorialnej Ukrainy i aneksji Krymu przez Federację Rosyjską, uchwalona podczas 68. Sesji Zgromadzenia Ogólnego w dniu 27 marca 2014.
32. Smarż, J., Gąsior, S., 2025. Rola Wojsk Obrony Terytorialnej w budowaniu odporności narodowej, *Journal of Modern Science*, 63 (3), 228-245.
33. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2020.
34. Szczurek, T., Bryczek-Wróbel, P., Adamkiewicz J., 2022. Funkcjonowanie Wojsk Obrony Terytorialnej Polski w świetle kryzysu na Ukrainie. *ZN SGSP*, 83, 123-140.
35. Ściborek Z., Żukowski P. M., Szczepański P., 2020. Społeczno-terytorialna optyka postrzegania i zarządzania bezpieczeństwem, Wrocław: Wydawnictwo Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki.
36. Śliwa, Z., Wojciechowski, S., 2021. Odstraszanie militarne oraz odporność strategiczna państw w rejonie północno-wschodniej flanki NATO, *Roczniki Nauk Społecznych* 13 (49), 71-86.
37. Tkaczew, W., 2015. Przemiany strukturalne i organizacyjne Wojska Polskiego w latach 1989-2014 [online]. Dostępne pod adresem: <https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-22001835-95db-4868-a037-987562923942>, [dostęp: 10 listopada 2025].
38. Tzu, S., 2008. *Sztuka wojny*, Gliwice: Helion.
39. Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Dz. U z 2024 r., poz. 248).
40. Von Clausewitz, C., 2024. *O Wojnie. Podręcznik stratega*, Gliwice: Helion.
41. Waszczykowski, S., Opara, K., Hermann, K., 2024. Środowisko bezpieczeństwa w koncepcjach strategicznych NATO i strategiach bezpieczeństwa narodowego RP, *Bezpieczeństwo Narodowe*, 44 (1), 127-156.
42. Włodarczyk B., 2023. Wojska Obrony Terytorialnej jako element rekonstrukcji polskiej obrony cywilnej, *Bezpieczeństwo teoria i praktyka*, 2023, 4, 161-172.
43. WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ W OPERACJI, DD-3.40, Warszawa 2018.
44. Wróbel, I., 2017. Perspektywy współdziałania wojsk obrony terytorialnej z administracją publiczną w zwalczaniu klęsk żywiołowych, *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, 3 (XXVIII), 131-150.